

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

УДК 321:316.483(477)

Завгородня Ю. В., НУ «ОЮА»

ДЕСТРУКЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ, ЯК НАСЛІДОК КОНФЛІКТУ В ТРАНЗИТНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Політична влада є вершиною системи управління суспільством. Нестабільність у політичній владі призводить до хаосу у державі та породжує руйнування політичної системи. Однією із причин руйнування влади є конфлікти, які перешкоджають демократичному політичному режиму. Цінність упорядкованості зв'язків між соціальними інститутами потребує практичного втілення. Держава у перехідному стані потребує аналізу мети та напрямків дії влади і громадян. Окрім того, влада вдається до маніпуляцій з метою отримання власної вигоди, тим самим зменшує довіру населення та підриває авторитет до управлінської сфери суспільства.

Ключові слова: політичний конфлікт, деструкція, протиборство, політична влада, транзитне суспільство.

Транзитне суспільство характеризується рядом особливостей, які впливають на розвиток країни та повинні враховуватися при прийнятті політичних рішень владною елітою. Умови переходу в країні від одного політичного режиму до іншого часто призводять до політичної кризи, а влада виходить за межі легальності, і як наслідок, легітимності. Політична криза в транзитному суспільстві зазвичай пронизана рядом політичних конфліктів, які впливають не лише на суспільство та окремі групи індивідів, але і на владу та владні зв'язки.

Основним завданням статті є проаналізувати політичну владу в транзитному суспільстві в умовах затяжних конфліктів, які виникають в політичному середовищі. Усі політичні процеси сучасності мають кардинальні відмінності від владної взаємодії декілька століть назад, а тому аналіз перехідних конфліктних суспільств є шляхом пошуку гармонізації взаємодії між владними інститутами та суспільними інститутами.

Науковою основою даної статті стали праці таких українських та зарубіжних науковців, зокрема: А. Адлер, С. Бульбенюк, Е. Тоффлер, Л. Герасимва, М. Панова, О. Сахань, Ю. Шайгородський.

Звичайно, політична влада є центром розвитку окремих народів та суспільства загалом. Поняття політичної влади виходить за межі трактування органів управління в межах однієї країни. Сучасні реалії демонструють нам, що політична влада включає в себе і міждержавні зв'язки окремих політичних сил, які здатні впливати на народи та нації, тим самим збільшуючи геополітичний вплив окремих політиків та політичних сил.

Окрім цього, варто звернути увагу на ієрархічність влади та взаємозв'язки в сучасному інформаційному світі, адже владна ієрархія дещо видозмінюється.

Як зазначає Бульбенюк С.С. одним з показових доводів щодо необхідності переосмислення розуміння публічності політичної влади в інформаційну добу є поява в останні десятиріччя альтернативних центрів вироблення важливих політико-управлінських рішень – центрів мережевого характеру. Автор стверджує, що подібно до традиційних державних інститутів, політичних партій, політичних лідерів та еліт такі мережеві центри не потребують інституціалізації і формалізації. Сутність альтернативних центрів мережевого характеру містить елементи двозначності, оскільки, з одного боку, такі центри можуть формуватися у соціальних мережах, внаслідок чого мають бути максимально відкритими і публічними під час своєї діяльності, а з іншого боку, за межами таких центрів часто стоять представники еліти, які не містять елементів публічності. У зв'язку з чим, про справжню сутність таких представників політичної еліти широкий загал (ті, кого прийнято називати «народ», «пересічні громадяни», «виборці», «громадянське суспільство») не має жодного уявлення [1, с. 66].

Отже, враховуючи твердження Бульбенюк С., можливо зазначити, що сучасна політична влада має видозміненні особливості щодо

публічного впливу та взаємодії з суспільством, а структура влади не має чіткої формалізованої схеми взаємозв'язків та правил щодо входження до структури влади. Новітні аспекти політичної влади представлені наявністю неформальних центрів впливу, без системності чи навіть подекуди хаотичністю владних відносин [1, с. 66].

Оскільки, влада має такі особливості в сучасних політичних процесах, тому виникає певна боротьба повноважень чи так звана боротьба сфер впливу на групи людей чи регіони. Сама влада у процесі взаємодії в силу частих конфліктних процесів переходить в стан політичної кризи, що призводить до руйнівних процесів для всієї структури влади.

Як писав Е.Тоффлер у своїй відомій праці «Зсув влади: знання, багатство і насилля на порозі XXI століття», система влади пронизує сучасне суспільство наскрізь, від неї ніхто не вільний [3, с. 26]. Однак, якщо ми не можемо бути вільними від влади, то повинні формувати її таким чином, щоб ця влада була ефективною у взаємодії різних політичних інститутів та по відношенню до громадян.

У перехідних суспільствах дуже важливо, щоб ефективність політичної влади визначалася результатами реалізації задумів, розроблених програм, її можливістю ефективно керувати усіма сферами суспільного життя, досягати політичної мети оптимальними засобами. В науковому обігу відсутнє універсальне поняття «ефективності влади» за допомогою якого можна об'єктивно визначити ефективність політичної влади. Хоча в загальному своєму вигляді ефективність влади це використання усіх можливих важелів впливу з метою задоволення інтересів громадян. Оскільки, якщо влада використовує важелі впливу для задоволення власних інтересів, то це корупційна ефективність влади, яка потребує радикальних змін.

У транзитному суспільстві, окрім боротьби за розподіл повноважень, за визначення сфер впливу, виникають проблеми щодо ефективності розподілення економічних ресурсів у державі. А тому, популістська теза, щодо боротьби з корупцією повинна бути орієнтиром для дій, щоб пришвидшити період переходу.

Однак варто зауважити, що дезінтеграція влади й дестабілізація виникають у суспільстві не тому, що існують конфлікти, а через невміння врегулювати політичні суперечності або елементарне ігнорування цих колізій [4, с. 112-113]. Тому, що політична влада у демократичному суспільстві не може існувати без протиріч та боротьби (в правових межах) за владу.

В період суспільної невизначеності чи нестабільності процеси у політичній взаємодії досить небезпечні для самих політиків та інститутів влади загалом. В науковому обігу з'являється таке поняття, як «деструкція політичної влади».

В енциклопедії сучасної України поняття «деструкція» тлумачиться як процес порушення чи руйнування структури чого-небудь [2]. Тобто даний термін уособлює процес поступової чи миттєвої руйнації чого-небудь. В політичному процесі таке поняття дуже актуальне, оскільки в конфліктному політизованому середовищі відбуваються процеси, які не можливо відновити чи замінити. Руйнація в політиці може бути і поступовою коли конфлікт перейшовши в політичну кризу поступово здійснюється розпад чи то в структурі взаємовідносин чи то в структурі політичних інститутів.

Такі процеси можуть здійснюватися за допомогою реформ чи революцій, наслідки від форми зміни будуть відповідно різні. Отже, процес руйнування в політичній системі може бути індивідуальний (зміна одного з політичних лідерів) чи глобальний (радикальні зміни усієї системи управління).

При аналізі деструктивності, як соціально детермінованого явища, Ю. Шайгородський виокремлює кілька взаємопов'язаних і водночас – різних за сферами прояву рівнів його феноменології.

По-перше це особистісний рівень на якому деструктивною визначають поведінку, що суперечить нормам співіснування людей, заподіює моральний збиток людям, завдає фізичної шкоди, спричиняє психологічний дискомфорт. Здебільшого деструктивна поведінка обумовлена особистісними рисами людини та формами її первинної соціалізації, зокрема в сім'ї.

По-друге рівень малих груп, який характеризується безпосередньою міжособистісною взаємодією, наявністю спільної мотивації, діяльності й групових цілей. Характерною особливістю цього рівня є те, що особистісні прояви деструктивності можуть або посилюватися, або нівелюватися.

По-третє це соціальний рівень. Науковці констатують, що деструктивна поведінка – соціально детермінована. Досліджуючи вияви деструктивної діяльності, на доцільність і важливість урахування соціальних потреб людини й аналіз суспільних відносин вказував, зокрема, А. Адлер. Автор пояснював, що, людина є цілісною й неподільною особистістю, все життя людини являє собою динамічне прагнення до переваги, боротьби за перевагу і кожна людина є творчою особистістю [6].

Усі ці три рівні загального аналізу деструктивності поведінки віддзеркалюють політичних лідерів та політичну еліту, які також проходять шлях особистісного становлення та соціалізації в малих та великих суспільних групах.

Отже, деструктивна поведінка – це поведінка, яка направлена на руйнування структур, в даному випадку суспільно-політичних. По своїй суті процес руйнування не містить важких процедур, однак виникає запитання щодо конструктивності таких вчинків. Для цього варто розуміти мету, яку переслідують суб'єкти політики, руйнуючи структури чи інститути.

Безперечно у сучасному гармонізованому, демократичному суспільстві можливо подолання і попередження деструктивної суспільно-політичної поведінки та правового нігілізму, які перешкоджатимуть ефективному розвитку країни. Однак для таких дій ключовим завданням буде зміна ціннісно-орієнтаційних основ кожного політичного діяча, який є частиною владно-управлінської системи.

З метою досягнення балансу у політичній владі політичні актори повинні пам'ятати про взаємодопомогу, спільний розвиток соціокультурного та соціально-політичного процесу скоординованої діяльності, спільне створення нової системи. Усі ці постулати для політичної влади повинні стати основою при формуванні демократичного суспільства та власного розвитку.

Разом з тим, консервативна політична еліта, яка може містити в собі і владу, і бізнес повинна підлаштовуватися під нові реалії, що передбачають конкуренцію та вільний вибір цивілізаційних благ. Такі процеси зміцнять державний суверенітет, сприяють створенню нової політичної еліти та консолідують суспільні потреби.

Разом з тим, ключовим завданням для консолідації є визначення ціннісних пріоритетів, які характеризуються як необхідні складові для нормального функціонування суспільства, які є життєво необхідними для навколишнього соціокультурного світу.

Звичайно, ціннісні пріоритети для окремих категорій людей будуть різними, в залежності від регіону проживання, від віку людей, від класу та галузевої направленості інтересів. Наприклад, мається на увазі: різниця у цінностях заможних людей та малозабезпечених громадян, молодих та літніх людей, здорових та хронічно хворих.

Відносно політичної еліти, то їх інтереси та цінності також будуть різнитися по таким самим критеріям, але ще з однією відмінністю,

а саме власна вигода незалежно від будь яких інших суспільно-значимих показників. Бажання збагатитися та збільшити свої статки зменшує довіру до представників політичної еліти, а лідери починають дратувати населення навіть, якщо паралельно із збагаченням окремих суб'єктів влади відбувається розвиток державності. Тому що, прийняття рішень інколи стає самоціллю, а не важливою соціальною цінністю.

Отже, враховуючи особливості суспільних і політичних цінностей, які формуються у суб'єктів політичної влади варто відзначити, що пріоритети, через які часто виникають конфлікти, пронизані рядом факторів і є динамічними, а тому мінливими.

Сучасна політична еліта українського суспільства, яке знаходиться в перехідній площині, позиціонує себе, як політиків різновекторного напрямку розвитку, тим самим фактично створюючи конфліктну систему, без механізму вирішення. Для зміни напруженої конфліктогенної атмосфери у політичній системі України варто власними силами розпочинати будувати нову систему управління та керівництва для створення відчуття довіри. Для цього потрібно усунути негідних кадрів, які виконують управлінські функції та піднести цінність громадської думки та впливу її на публічну політику за допомогою громадського контролю.

Усунення кадрів консервативного напрямку розвитку країни варто однозначно змінювати, оскільки перехід до демократичної форми правління фактично стане не можливим. А тому, деградація політичної влади одного покоління є необхідним викликом до сучасних перетворень.

На думку Сахань О.М. «деградації влади як чинник конфліктності у функціонуванні української держави проявляються у деструктивних рішеннях влади і наслідках, до яких вони призводять – порушенні структури самої влади, нестабільності існуючого в Україні конституційного ладу, загостренні конфліктів між різними гілками влади та поширенні управлінської кризи, гостроті протистояння влади й опозиції, бюрократизації суспільства, гальмуванні розвитку громадянського суспільства, порушенні конституційних прав і свобод людини, поглиблені соціальної нерівності в суспільстві тощо»[5].

В історичному аспекті можемо прослідкувати неодноразову недовіру до прийнятих політичних рішень, інколи ці рішення стають руйнівними для усієї політичної системи влади. Яскравим сучасним прикладом самостійного руйнування влади є події Революції

Гідності, коли через неправильне рішення Президента України, була змінена вся управлінська система.

Окрім того, Сахань О.М. зазначає таку особливість, що в Європі та у Південній Америці за умов конфліктності існування держави, на яку також впливали деякі політико-правові деструкції, владу в країні часто захоплювали демагоги і диктатори. Тому вибори у симбіозі з економічною кризою при фактично демократичній формі правління, часто призводить до перемоги радикальних політичних сил, або ж збільшенню їх позицій та показників, за допомогою яких успішно проходять на парламентських виборах. Так, наприклад, внаслідок виборів у Німеччині, при масовому абсентеїзмі ліберально-демократичного електорату в 30-ті рр. XX ст. до влади прийшов Адольф Гітлер [5].

Звичайно, такі особливості зміни політичної еліти є небезпечними для всього суспільства. А демократична форма правління фактично змінюється на авторитарну платформу дій нового політичного правителя.

В українському суспільстві політична еліта своїми діями ставить під сумнів розвиток демократичних принципів, правових основ взаємодії та збереження загальнонаціональних цінностей. Переважна більшість конфліктів, які виникають на українській політичній арені не вирішується, а уникається сторонами. Суб'єкти політики за допомогою конфлікту намагаються відвернути увагу від більш значних проблем у суспільстві, створюють ілюзію причини за проблеми у суспільстві лише через опонентів по владі. Такі дії політиків у сучасному інформаційному суспільстві дискредитують їх як недосвідчених керівників з низьким рівнем моральності.

Сахань О.М. вважає, що люди, які прийшли до влади революційним шляхом, рідко стають конструктивними державотворцями, а продовжують діяти радикально і живуть за законами революційного часу. Тому більшість політиків себе повністю дискредитували не виконанням більшості передвиборчих обіцянок, непослідовністю, брехливістю, зрадництвом, корупційністю [5].

Такі твердження звичайно є досить суперечливими, оскільки вважаємо, що, на прикладі українського суспільства, не усі кроки післяреволюційної влади є радикальними, багато чого було досягнуто, що планувалося владою за встановлений термін, однак у зв'язку з тим, що ключові завдання не виконані уся діяльність післяреволюційної влади піддається такій жорсткій критиці.

Погляди щодо значимості і цінності самої політичної влади різняться у суспільстві. Адже влада, яка підтримує та поважає народ, також заслуговує на таку підтримку від населення і навпаки, якщо народ підтримував окремі групи політичних ініціатив суб'єкти політики, яким надана така довіра, повинні намагатися змінити стан суспільства.

Суспільство, яке розвивається нестабільно з постійними конфліктами та кризами однозначно шукає проблему у політичній еліті, яка не здатна створити сприятливу атмосферу для розвитку суспільства. А тому, представники політичної влади, які стають частиною політичної системи суспільства розуміють на який ризик і страх беруть на себе відповідальність за суспільство. Коли їх діяльність не приводить до розвитку суспільства вони вдаються до маніпуляцій. Однак, будь яка влада в політичній площині, яка не виконує ключові завдання суспільства стає деструктивною.

Деструкція влади є проявом демократії з однієї сторони, однак через часті зміни у політичній владі вона може призвести до становлення авторитарного політичного режиму з жорстким диктатором, або найгірший варіант це втрата державності та розподіл територіальної цілісності.

Сучасний політичний стан в українському суспільстві свідчить про можливі найнебезпечніші наслідки для влади та суспільства в цілому. Оскільки конфлікти назрівають як у суспільстві, так і між самими представниками влади, напруга та психологічне навантаження на свідомість громадян підвищується, емоції та агресія часто стають нормою спілкування.

Враховуючи усе вищезазначене, можемо дійти до висновку, що деструкція політичної влади є наслідком затяжних політичних конфліктів, які переходять у довготривалі кризові стани, чим унеможливають становлення демократичного політичного режиму.

Для попередження деструкції політичної влади необхідно зменшити конфліктні процеси за допомогою конструктивної взаємодії сторін конфлікту, створення спільної системи цінностей, яка буде влаштовувати усіх членів суспільства, якими будуть керуватися усі представники політичної влади. Процес становлення демократичної платформи у державі потребує спільних зусиль від політичної влади та громадян. А раціональна політика та високий рівень культури у суспільстві перші завдання для влади і населення.

Бібліографічний список:

1. Бульбенюк С. С. Особливості владно-управлінського дискурсу в інформаційну епоху. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2014. Вип. 14. С. 66–70.
2. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=26324
3. Жаровська І. М. Державна влада: правові категорії: Монографія. Л.: Вид-во Львівської комерційної академії, 2012. 195 с.
4. Конфліктологія / За ред., проф. Л. Герасіної та М. Панова. Харків: Право, 2002. С. 112–113.
5. Сахань О. М. Політико-правові деструкції влади, як чинник конфліктності у функціонуванні української держави. URL: http://www.rusnauka.com/8_NND_2011/Politologia/10_81508.doc.htm
6. Шайгородський Ю. Прояви політичної деструкції в умовах демократії. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/shaihorodskyi_proiavy.pdf

Political power is the top of the system of social management. Instability in political power leads to chaos in the state and causes the destruction of the political system. One of the reasons for the destruction of power is the conflicts that interfere with a democratic political regime. The value of ordering relations between social institutions requires practical implementation. A state in transition needs to analyze the purpose and directions of action of the authorities and citizens. In addition, the authorities resort to manipulations in order to obtain their own benefits, thus reducing the trust of the population and undermining the authority of the managerial sphere of society. In the scientific circulation and practical implementation, the term “destruction of power” is constantly being heard, which includes processes of fundamental changes in order to improve the political system. A government apparatus that does not want to adapt to modern changes in any way tries to extend its power but during such actions, the interests of the whole society are undermined. Conflict struggle is the main reason that inhibits the development of Ukrainian society. There are no positive aspects of the conflict when it comes to finding a solution to it.

Keywords: *political conflict, destruction, confrontation, political power, transit society.*